

 dereta

Biblioteka
SAVREMENA SRPSKA KNJIŽEVNOST

Urednik
Zoran Bognar

Copyright © ovog izdanja *Dereta*, 2023

Milomir Đukanović

ALBUM IŠČEZLIH SLIKA

Beograd

2023

DERETA

PISAK

Sve je počelo piskom voza 1967. i završilo se godinama kasnije na peronu Beogradske železničke stanice, kada je taj voz stigao na svoje odredište. Ili se početak tog putovanja, i ove priče, pretvorio u magloviti završetak jednog mladićkog sna u kojem je vreme izbrisalo sve odrednice, pa i onu o svrsi tog putovanja.

Tek, bližila se ponoć kad se umorna kompozicija načas zaustavila pred staničnim signalom i odatle, uz isti onaj pisak, lagano ušla među perone. Osvetljeni vagoni, kao ogromni, izduženi svici, prosekli su prolaz u tami i žmirkali na prigušene fenjere. Falični točkovi, izgrizeni usputnom sremskom maglom, nepravilno su kloparali šinama proizvodeći zvuke slične onima koje u hodu pravi čovek sa kraćom nogom. Ili srce uzbuđenog mladića koje, žureći istom prugom, preskače po nekoliko pragova.

Vreme se mreškalo u stanici. Izgladnela magla gutala je električne stubove, oznake na vagonima, samoglasnike i slogove sa starog, razvaljenog razglasa: „B... zi

voz iz L, preko Š... pca i Rume, sa 53 god... ne zakašnjenja stiže na p... vi peron." Zadimljena parna lokomotiva, označena šifrom JŽ269S..., klizila je šinama. Preostali deo oznake bio je prebrisan mešavinom pare i dima. Dežmekasti otpravnik vozova, kome je krojač uzimao meru po manjoj vinskoj kaci, podigao je palicu sa okruglastim znakom. Voz je škripeći stao.

Pedesetak metara dalje stajao je pogrbljen stariji čovek. Nosio je kišni mantil sa podignutom kragnom i rusku kapu ušanku. Njegov pogled zurio je ka otpravniku vozova. Činilo mu se da ga odnekud zna ali u času, kada je iz voza trebalo da se pojavi njegov jedini putnik, nije mogao da se seti gde ga je sreo. Uzbuđenje zbog predstojećeg susreta blokiralo je već pomalo krhko pamćenje i stvorilo vremenski džep iz kog se pojavila varoška crkva. Na njenom zidu bio je razapet crni zastor pred kojim su, spremni za slikanje, stajali otac, majka, dečak i sestra. Sa uglancanim oficirskim čizama, i donjim delom uniforme čije nogavice se od kolena sužavaju i spuštaju pod sjajne sare, otac je gledao nekud u stranu. Majka je jednim okom ljubomorno pratila taj pogled, a drugim, brižnim, pazila šta čine deca. Dečak i sestra bili su obučeni u crvene džemperice na čijim su prednjicama belim koncem izvezeni jeleni. Zabavljeni veselom igrom, oni su preskakali s jednog džemperića na drugi. Iznervirana skokovima koji su remetili njenu koncentraciju pred fotografskim objektivom, sestra je mahala rukama da ih smiri. Dečak je

ispod džempera izvukao svesku i u nju zapisao nekoliko rečenica. Šta radiš, sine?, pitala ga je majka. Igram se pričom, odgovorio je on. Kakva je to igra, čudila se ona pazeći uzgred da muževljev pogled ne odluta za nekom drugom ženom. Sudbinska, kazao je dečak. Nekad napišem priču, pa je načisto izokrenem; što je bilo na početku, našlo se na samom kraju, a ono što se pojavilo na kraju, izletelo je na početak. Uspaničeni junaci drže se za okvir priče; neki, nespremni, ispadaju u literarni bezdan, drugi zauzimaju njihova mesta. Pri miču se naslovu, učvršćuju pozicije za nove preokrete.

Jedan od takvih preokreta stigao je sa škripom vagonskih vrata. Crkva je izbledela, iz praznog voza je izašao mladić. Kofar od žutog skaja bio je oblepljen nalepnicama mesta kroz koja je možda proputovao: Ugljevik, Ciriš, Bijeljina, Pećinci, Njujork. Koviljača, Vršac, Novi Sad i neka druga mesta ispisana su sitnijim slovima, teže čitljivim sa ovog rastojanja. Mladić je koračao ka starijem čoveku. Sa svakim njegovim korakom nalepnice su skakutale. Vlažene maglom, odvajale su se od trošnog skaja pa, uplašene gubitkom kakvog-takvog oslonca, žurile nazad, na sigurno. Samo ona sa natpisom Varoši L. postojano je stajala na istom mestu.

Odakle stiže ovaj voz, zapitao je stariji čovek mladića praveći se da ga slučajno sreće. I da na njemu ne raspoznaje svoje obrve, nos i čelo. Iz Varoši, odgovorio je ovaj. Sa druge strane sna i logike po kojoj se ptice zimi sele na sever, a ne na jug kako čine one iz drugih

mesta. Po čemu je ta Varoš još poznata? raspitivao se dalje stariji čovek. Po groblju, rekao je mladić, i velikim kamenim spomenicima ukrašenim slikama pričljivih pokojnika. U predvečerje, kad se vreme sabije u čaure zaborava, pokojnici sa slika razgovaraju međusobno. Nemoguće, usprotivio se stariji čovek, takva varoš sigurno ne postoji! Postoji, postoji, nasmešio se mladić. Samo si ti iz nje otišao pre pola veka, pa si zaboravio šta svet govori o tom mestu.

Mladić je zevao. Stavio je šaku na usta, propustio vazduh između zuba. Kad je vazduh obigrao prazne plućne šupljine, strelovito se povratio nazad i – sabijen kao topovsko đule – izleteo iz usne duplje. Mladićeви skupljeni prsti razmakli su se da propuste huk takve vazdušne kugle i priguše krik nastao njenim izbačajem. Samo palac, svikao na svakojake zvučne ispade, nije se pomerio sa donje usne. Hoćemo li? upitao je pospani mladić sabesednika. Predugo sam putovao da bih zevao na ovom mestu. Naravno, odvratio je Čovek s ušankom. Samo pođi prvo da se umiješ. Novi život zah-teva čisto lice.

Mladić je pošao ka toaletu. A otpravnik vozova koji je sa strane pratio ovaj susret, skinuo je železničarsku kapu sa crvenom ukrasnom trakom i prišao starijem čoveku. Dok se magla lepila za ćelavo otpravnikovo teme, taj čovek je za tren zaličio na knjigoljupca Petra Džadžića, nekadašnjeg borca protiv opštih mesta ljudskog života i literarnog hedonistu. A kada se kapa

vratila na svoje mesto, zaboravljeni književni kritičar pretvorio se u ljubopitljivog železničkog službenika. Je li, bogati, zapitao je Čoveka s ušankom, je li onaj mali tvoj sin? Nije, odgovorio je stariji čovek. A brat?, istraživao je dalje otpravnik vozova. Čovek s ušankom se počeošao po čelu. Nije ni brat, rekao je. Pa koji ti je onda kad toliko liči na tebe?, začudio se železničar i nanovo skinuo kapu. Ispod tamnog širita iskočile su nakostrešene Džadžićeve obrve. Čovek s ušankom je slegnuo ramenima. Dobro, dobro, povukao se železničar sa obrvama velikog književnog kritičara i, shvativši da Čovek s ušankom ne želi da govori o svojim rodbinskim vezama sa odsutnim mladićem, odnekle je izvadio plavu fasciklu. Pročitao sam tvoj rukopis, rekao je. *Album iščezlih slika* je knjiga o umornoj i odlazećoj generaciji na iskraju jednog praznog i besmislenog veka, i na početku drugog, koji takođe mnogo ne obećava. Zapis o vremenu, prohujalom i strasnom, koje iza sebe već briše sve tragove. Ožiljci ravnodušja samo su bolni, jedva vidljivi putokazi za nepregledna polja šaši koja se pravedno dele svakom smerniku bez obzira na njegove zasluge. A biste velikana, grobljanski dvorci i aleje zaslužnih građana tužni su svedoci ljudskih iluzija da se moćni valovi nadolazeće prašine rasplinjuju. Neobuzdana igra iz koje se u kosmosu rađaju crne rupe, zvezde i život ovde je porodila šašavu književnu tvorevinu. Pre podne, dok čitaočeva pažnja ne popusti, ona se čita kao labavi roman, a po podne, kad umor sleti na očne kapke, kao

zbirka priča u kojoj neki junaci sporadično šetaju između njenih korica, tražeći sklonište od izazova spoljnog sveta. Poigravanje pisca sa pričom pretvara se tako u njegovo poigravanje sa sopstvenom sudbinom. Sa detinjstvom i smrću, i bolom koji nadilazi smisao svake igre. Ta igra je suštinska okosnica ove prozne strukture. Neizvesnost njenog trajanja drži junake na okupu; strah od ishoda čini ih nesrećnijim nego što jesu.

Mani tu igru, sine, panično dobacuje majka iz prikrajka sećanja. Okreni se običnom, svakodnevnom životu. Nađi u njemu zlatnu božju česticu i isperi je na potocima nade. I život je igra, tužnjikavo odgovara negdašnji dečak. Prekratka ili preduga, zavisno od toga kakve piljke koristiš. Ne preteruj s tom igrom, savetuje ga brižna majka. Ko se u njoj preigra, neće više nogom u kolo.

Otppravnik vozova je nanovo namakao železničarsku kapu na glavu. I dižući palicu u pozdrav, napustio peron.

Iz toaleta se vratio umiven mladić.

Čovek s ušankom, i plavom fasciklom ispod miške, iskašljao se. To je bio znak za polazak. Obvijeni maglom, koja se oko njihovih nogu motala kao krajevi predugačkih kaputa, njih dvojica su krenuli ka izlazu.

Sunčev blesak, oštar kao stakleni zasek, razdvojio je dva prostora. Iza njih je ostala tmurna i maglovita stanica, pred očima je izronio svetao trg. I veliki župan Nemanja, tek pristigao iz Rusije. Užarene kamene ploče, prostrte pod nogama osnivača Srpske srednjovekovne

države, isijavale su vrelinu burne povesti. Bitke, ropstva, ustanci i pobjede upresovani su među pločama poput cvetića sušenog timijana; da na njih sačuvaju kakvo-takvo sećanje i da ih u pretrpani nacionalni herbarijum što više stane. U rascepu vremena čija linija je takoreći neodrediva, noć je prigrllila praznu stanicu i vozove u magli. A svetlost se, voljom onog koji je deli po svom nahođenju, izlila na stanični trg sa okolinom. Izvan tame i magle, i neprirodnog sunčevog bleštavila, skoro da nije bilo ništa.

Uprkos nagloj vrućini, Čovek s ušankom nije skidao kapu. Samo je izvadio maramicu iz džepa i njome obri-sao čelo. Graške znoja, uhvaćene u suhu končanu zam-ku, izgubile su ovalni oblik. Mladić koji je prtio starinski kofer s nalepnicama bio je zbunjen: svet tame i pro-šlosti, iz kojeg je upravo iskoračio posesivno ga je vu-kao za kaput. A svet sunca i, čini mu se, ranjive svetlosti pružao je ruke da ga izvuče iz kandži magle i mraka. Nesposoban da se snađe u takvom vremenskom zalo-mu, on se ukopao tamo gde je zastao. Trzao je glavom, mlatio nogama, opirao se agresivnim silama. Sve dok ga Čovek s ušankom nije zgrabio za mišicu i povukao nalevo, prema reci.

Savska promenada je široka staza sa kafićima. Iza njih, kao šareni planinski masiv, iznikao je Beograd na vodi. To je špalir visokih zgrada, čiji se deo gubio u izmaglici. Onoj staničnoj, besnoj što joj neboderi gutaju koloseke. Podalje, prema mostu, štrčala je visoka kula,

usukana kao arapska trbušna plesačica, pogođena saznanjem da je vreme njenih erotskih đavolija prošlo.

Dva čoveka su svratila u kafić čija se bašta pružila iznad reke. Poručili su kapučino s cimetom i čašicu hladne kajsijevače. Da preseku dan oštrim pićem i rashlade vrela, natekla nepca. Kelner je nosio mindušu sa slovom D. D kao Dragan, pomislio je stariji čovek. Ili kao Drkoš, dodao je svadljivi mladić. Dok se konobar sa mindušom udaljavao ka šanku, on je otvorio kofer i na dnu pronašao upakovanu teglu pekmeza. Ovo ti šalje majka, kazao je sagovorniku.

Šljive su dobre za zdravlje, mešala je majka slatkasti namaz u oraniji. Kad se čovek sam od sebe zatvori, šljiva čini što niko drugi nije u stanju: čisti telo, vedri srce i olakšava dušu. Pusti zdravlje, primetio je otac sa šamlice na kojoj je prelistavao *Politiku*, u životu ima i drugih važnih stvari. Na naslovnoj strani javljali su o smrti sovjetskog pisca Ilje Erenburga, a malo dalje, u kulturnoj rubrici o snimanju filma „Skupljači perja“. Nešto niže novinar je opširno izveštavao kako je u Beogradu održan prvi Bitef. Ali Beograd je prestonica, a Varoš sa roditeljskom kućicom nešto drugo. Pred dvorišnom šupom dizao se posni dim, oko improvizovanog ognjišta hvatala se nenasna garež. Ognjište je imalo kvadratni oblik: šest horizontalnih cigala pružalo se dužno sa svake strane i tri uvis da se vatra ne razbeži po travi. Dva račvašta metalna stuba, postavljena jedan naspram drugoga, nosila su gvozdenu šipku sa okačenim kalajisanim

sudom. Na samoj zemlji ležala je ogorela limena tabla, preko nje pesak sa podloženim drvetom. Posuda je visila nad otvorenom vatrom: plamenovi su grizli metalno dno, šećer se krčkao u vreloj pari. Majka se bečila na muža koji je tvrdio da u životu ima važnijih stvari od zdravlja. Kakvih stvari, posmatrala ga je kao da je umesto pomenutih šljiva jeo buniku, šta može biti preče od zdravlja? Mnogo toga, sklopio je otac novine, pa i ta šljiva, samo na drugačiji način. Ona ti je u Srba sveto drvo. Džaba ti je što od hrasta možeš da isečeš badnjak, kad ni za šta drugo ne služi. Žir se daje svinjama, ne čoveku. A šljiva, volj ti sveža, suva il' tečna, razgoni crne misli i veže snove za brze drinske čamce. Pa kad reka nadođe i valovi pohvataju sami sebe za guše, takvi snovi smire nebo i usmere vesla prema uvali. Gde je voda mirnija i san spasonosniji. Majka se prekrstila: bog sa tobom, čoveče, kakvi su te čamci spopali?! A ti, sine, pazi šta sanjaš: san je i lek i otrov, zavisi kako se na njega primaš.

Kelner je doneo porudžbinu. Na ovalu su zveckale čaše. Stariji čovek je platio račun, mladić nadušak ispio kajsijevaču. Drugom, slobodnom rukom kopao je po otvorenom koferu. Iz njega je izvadio perorez. Sivi čelik u koricama volovskog roga. Šest oštrica kao šest britkih sablji, i vadičep od kojeg su strepeli svi pampuri ovoga sveta. Ovo ti je od oca, rekao je mladić sagovorniku. Stariji čovek je uzeo sklopljeni nož i vagao ga dugo u ruci.

Nasred reke stajao je ribarski čamac. Ukopan u vodu kao u zemlju, čamdžija je spuštao ribarsku mrežu.

SADRŽAJ

PISAK	5
NOĆ KADA SMO SANJALI MAHOVINU	23
NOŽ OD SLONOVE KOSTI	43
RAZNOSIOCI BOLESTI	73
ZVONIK HRAMA SV. APOSTOLA PETRA I PAVLA U L.	82
RAM SA PROMENLJIVOM SLIKOM	111
CRNI ORAO	147
PUSTINJSKA RUŽA	155
KUKUTA	195
MOST NA ŠTIRI	202
PETRUPOLIS	212
DVOGLED	230
ROMEO I ZABORAVNA JULIJA	249
PISAK (2)	283

Milomir Đukanović
ALBUM
IŠČEZLIH SLIKA

Za izdavača
Dijana Dereta

Lektura i korektura
Dijana Arsić

Likovno-grafička oprema
Marina Slavković

Prvo DERETINO izdanje

ISBN 978-86-6457-476-1

Tiraž
1000 primeraka

Beograd, 2023.

Izdavač / Štampa / Plasman: **DERETA doo**, Vladimira Rolovića 94a,
11030 Beograd, tel./faks: 011.23.99.077; 23.99.078, **www.dereta.rs**

KNJIŽARA DERETA, Knez Mihailova 46, Beograd, tel.: 011.26.27.934, 30.33.503

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
821.163.41-31

ЂУКАНОВИЋ, Миломир, 1948–

Album iščezlih slika / Milomir Đukanović. – 1. Deretino izd. – Beograd : Dereta, 2023 (Beograd : Dereta). – 298 str. ; 21 cm. – (Biblioteka Savremena srpska književnost / Dereta)

Tiraž 1.000. – O piscu: str. 297–298.

ISBN 978-86-6457-476-1

COBISS.SR-ID 112080393